

تاریخ تحولات سیاسی - اجتماعی کرمان

در عصر خواجه

دکتر جمشید روستا

عضو هیئت علمی بخش تاریخ

دانشگاه شهید باهنر کرمان

سحرپور مددی زاده

نشر خاموش

سرشناسه: روستا، جمشید، ۱۳۶۱-

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ تحولات سیاسی-اجتماعی کرمان / عصر راجو / مولف جمشید روستا، سحر پورمهدی زاده:

سرویراستار و ناظر علمی مجموعه: حسن راجو؛ دستیار پژوهشی مجموعه: فرزانه معینی.

مشخصات نشر: تهران: نشر خاموش، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۴۱۲ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴؛ م.

فروست: مجموعه دو سده سخنوری (زمینه و زمانه سخنوری سده راجو حافظ).

شابک: دوره ۸۵-۰۵-۶۹۴۲-۶۲۲-۹۷۸؛ ۳۰۴-۶۹۴۲-۶۲۲-۹۷۸.

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه، ص. ۲۸.

موضوع: کرمان -- تاریخ -- قرن ۷-۸ ق.

موضوع: Kerman (Iran) -- History -- 13-14 century

موضوع: خواجوی کرمانی، محمود بن علی، ۶۸۹-۷۵۳ ق.

موضوع: کرمان -- اوضاع اجتماعی -- قرن ۷-۸ ق.

موضوع: Kerman (Iran) -- Social conditions -- 13-14 century

موضوع: کرمان -- اوضاع اقتصادی -- قرن ۷-۸ ق.

موضوع: Kerman (Iran) -- Economic conditions -- 13-14 century

شناسه افزوده: پورمهدی زاده، سحر، ۱۳۶۹-

شناسه افزوده: حسن لی، کاووس، ۱۳۴۱-

شناسه افزوده: معینی، فرزانه، ۱۳۶۲-

رده بندی کنگره: DSR2۱۱۵

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۷۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۱۴۰۰۴

نشر خاموش

Khamoosh & Khamoosh Center

کریس پیژوشتی

این مجموعه کتاب، نتیجه‌ی یکی از فعالیت‌های علمی «کریس پیژوشتی حافظ» است.

نام کتاب:	تاریخ تحولات سیاسی - اجتماعی کرمان در عصر خواجه جمشید روستا، سحر پورمهدی زاده.
نویسنده:	دکتر کاووس حسن‌لی
سرپرست: ناظر علمی: ویرایش: دستیار پژوهش: ترجمه: طرح جلد و صفحه‌آرایی: چاپ و صحافی: چاپ / شمارگان: شابک: شابک دوره: قیمت: قیمت دوره:	دکتر فرزانه معینی موسسه گنجینه () جمید شمس‌الدین چاپ دول ۱۳۹۸ / ۱۵۰۰ نسخه ۴-۰۰-۴۲-۶۲۲-۹۷۸ ۸-۰۵-۵۰-۶۲۲-۹۷۸ ۷۰۰۰ تومان ۷۰۰۰۰ تومان ۷۰۰۰۰ تومان ۷۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر برای نشر خاموش محفوظ است.

ارتباط با نشر خاموش: ۰۹۱۲۰۱۷۸۱۹۴ | ۰۱۳۱۷۸۱۹۲۰

www.khamooshpub.ir | www.khamooshpub.com | @khamooshpubch

تهران، ولنجک، خیابان گلستان سوم، پلاک ۳، همکف

هرگونه کپی برداری، برداشت و اقتباس از تمام یا قسمتی از این اثر، منوط به اجازه کتبی ناشر می‌باشد

مرکز پخش: پخش ققنوس، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، بن بست مبین، شماره ۴

تلفن: ۶۶۴۰۸۶۴۰ / ۶۶۴۰۰۹۹

مرکز پخش: پخش چشمه: بلوار دماوند، بعد از سه راه تهران پارس بلوار اتحاد، اتحاد ۱۱، پلاک ۸

تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲ / ۷۷۱۴۴۸۰۸ / ۷۷۱۴۴۸۲۱

فروشگاه: کتابفروشی توس. خیابان انقلاب، نیش خیابان دانشگاه. پلاک ۱۷۸

تلفن: ۶۶۴۶۱۰۰۷

فهرست

۱۱..... مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر علمی مجموعه

۱۹..... پیشگفتار

۲۳..... بخش اول:

۲۳..... تحولات سیاسی کرمان در عصر خواجه

۲۴..... اوضاع سیاسی کرمان پیش از تولد خواجه

۲۶..... مختصری در باب قراختاییان و چگونگی استیلای آنان بر کرمان

۳۳..... چالش‌های سیاسی مابین مدعیان تاج و تخت کرمان

۳۶..... دوران ترقی قراختاییان کرمان

۴۲..... تولد خواجه‌ی کرمانی هم‌زمان با بحران‌های سیاسی کرمان

۴۸..... وضعیت سیاسی کرمان در پانزده سال نخست زندگی خواجه

۴۸..... اوضاع سیاسی کرمان هم‌زمان با حکومت سیورغتمش و پادشاه‌خاتون

۵۲..... اوضاع سیاسی کرمان هم‌زمان با حکومت جانشینان پادشاه‌خاتون

۶۱..... تاریخ سیاسی کرمان در پانزده سال دوم حیات خواجه

۶۲..... حکومت ممدوح خواجه، ملک ناصرالدین غوری بر کرمان

۶۷.....	حکومت ملک قطب‌الدین نیکروز غوری بر کرمان
۷۱.....	وضعیت سیاسی کرمان در پانزده سال سوم حیات خواجو
۷۱.....	استمرار حکومت قطب‌الدین نیکروز بر کرمان هم‌زمان با سفرهای خواجو
۷۳.....	خواجوی کرمانی به دور از کرمان
۷۵.....	وضعیت سیاسی کرمان در سال‌های عدم حضور خواجو
۸۳.....	اوضاع سیاسی کرمان در سال‌های پایانی حیات خواجو
۸۳.....	کرمان پس از بازگشت خواجو از سفرهای دور و دراز
۸۸.....	وضعیت سیاسی کرمان در واپسین سال‌های اقتدار قطب‌الدین نیکروز
۹۰.....	اوضاع سیاسی کرمان هم‌زمان با آغازین سال‌های قدرت‌گیری مظفریان
۹۸.....	آشفته‌گی سیاسی کرمان در منازعات مابین مظفریان و آل اینجو
۱۰۵.....	آشفته‌گی سیاسی کرمان و سفر بی‌بازگشت خواجو
۱۰۹.....	اوضاع سیاسی کرمان از مرز خواجو تا انقراض آل مظفر
۱۰۹.....	کرمان و چالش‌های سیاسی - نظامی با ایل ناپذیر
۱۱۶.....	مناسبات سیاسی کرمان با ملوک اطراف در عصر خواجو
۱۱۷.....	مناسبات سیاسی میان حاکمان کرمان با شاهکاره‌ی فارس
۱۲۲.....	روابط سیاسی میان حاکمان کرمان و ماوراءالنهر
۱۲۷.....	مناسبات سیاسی میان حاکمان کرمان و اتابکان یزد
۱۳۳.....	روابط سیاسی بین حاکمان کرمان و اتابکان فارس
۱۳۹.....	مناسبات سیاسی میان حاکمان کرمان و ملوک هرموز
۱۵۲.....	روابط سیاسی حاکمان کرمان و اتابکان لر

بخش دوم: ۱۵۷

۱۵۷.....	تحولات اجتماعی کرمان در عصر خواجو
۱۵۸.....	جمعیت، طوایف و طبقات اجتماعی کرمان در عصر خواجو
۱۵۸.....	جمعیت کرمان
۱۶۱.....	طوایف و اقوام ساکن در کرمان
۱۷۰.....	طبقات اجتماعی و مشاغل کرمان در زمان خواجو
۱۸۴.....	اوضاع مذهبی کرمان عصر خواجو

۱۸۴.....	پیشینه‌ی مذهبی قراختاییان قبل از ورود به کرمان
۱۸۶.....	وضعیت مذهبی کرمان هم‌زمان با حکومت قراختاییان
۲۰۵.....	وضعیت مذهبی کرمان هم‌زمان با حکومت امرای غوری و آل مظفر
۲۰۹.....	محاكم عرفی، شرعی و شیوه‌های مجازات در کرمان هم‌زمان با عهد خواجو
۲۱۱.....	محاكم قضایی در کرمان طی سده‌ی هشتم هجری
۲۱۱.....	دیوان یارغو
۲۱۴.....	دیوان مظالم
۲۱۶.....	مامل یا تقابل میان محاكم شرع با حکام قراختایی و جایگاه و کارکرد قضات
۲۲۰.....	تأثیرات قضات کرمان در سده‌ی هشتم هجری
۲۲۶.....	محاكم قضایی در کرمان طی قرن هشتم هجری
۲۲۷.....	دیوان یارغ
۲۲۷.....	دیوان مالم
۲۲۸.....	منصب داروغه در کرمان، آل مظفری
۲۲۹.....	قضات کرمان و عملکرد آن‌ها در دوره‌ی آل مظفر
۲۳۸.....	سازمان حسبه در کرمان عهد مظفری
۲۳۹.....	انواع مجازات در کرمان عهد مظفری
۲۴۲.....	قاضیان مشهور کرمان در دوره‌ی آل مظفر
۲۴۲.....	قاضیان عرفی
۲۴۲.....	قاضیان شرعی
۲۴۵.....	پزشکی، بهداشت، بیماری‌ها و شیوه‌های درمان در کرمان عصر خواجو
۲۴۶.....	رویکرد حکام کرمان به ساخت دارالشفا و دعوت از پزشکان
۲۵۲.....	پزشکان کرمانی و غیرکرمانی حاضر در قلمرو قراختاییان و آل مظفر
۲۵۷.....	بیماری‌ها و شیوه‌های درمانی آن‌ها در کرمان عصر خواجو
۲۶۸.....	پوشش و آداب و سنن مردم در کرمان عصر خواجو
۲۶۸.....	پوشش و پوشاک
۲۷۷.....	غذاها و شیرینی‌ها
۲۸۰.....	سوغات
۲۸۲.....	مرک و میر

۲۸۳.....	ورزش‌ها، تفریح‌ها و جشن‌ها
۲۸۷.....	کتاب‌نامه
۳۰۱.....	پیوست‌ها

www.ketab.ir

مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر علمی مجموعه

در یکی از روزهای تابستان ۱۳۹۶ آقای مه‌ن حسین‌ی (که اوراپیش‌تر نمی‌شناختم) با من تماس گرفتند و درباره‌ی همکاری برای ساخت فیلمی در پیوند با سعدی، خواجو و حافظ گفت‌وگو کردند و برای مشارکت درباره‌ی چند و چون آن کار، درخواست کردند تا دیداری داشته باشیم. قرار دیدار برای فردای آن روز گذاشته شد. آقای حسین‌ی زمان مقرربه دفتر کار من در بخش فارسی دانشگاه شیراز آمدند و پس از معرفی بنیاد خیریه‌ی فرهنگی صدر هاشمی نژاد و فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی آن، درباره‌ی تصمیم آن بنیاد برای ساخت مجموعه‌ای تلویزیونی ۹۰ قسمتی و فیلم سینمایی (درباره‌ی سعدی و حافظ توضیح دادند و درخواست کردند مسئولیت علمی و پژوهشی این مجموعه را بپذیرم. توضیحات آقای حسین‌ی و تأکید او بر ساخت اثری شاخص، فاخر و عظیم در سطح آثار بین‌المللی و آمادگی کامل بنیاد صدر برای تأمین هزینه‌های تولید و ساخت آن، برای کسی مانند من که دلبسته‌ی چنین اقدامات بزرگ فرهنگی هنری هستم، برانگیزاننده

بود؛ اما به دلیل تردیدی که در تحقق این گونه رویاها داشتم و تا آن روز نیز نامی از آن بنیاد نشنیده بودم، نتوانستم سخنان شوق انگیز او را جدی بگیرم. پی گیری های آغازین آقای حسینی، باعث شد نشست های دوجانبه ی ما در پاییز و زمستان ۱۳۹۶ ادامه یابد. در این نشست ها درباره ی ابعاد مختلف طرح و سازوکارهای اجرایی آن ساعت ها گفت و گو کردیم و من کم کم احساس کردم فرصتی مغتنم پیش آمده که می توان از آن برای پژوهشی شایسته بهره برد و آثاری را برای آیندگان پدید آورد. در همین مدت قرار شد در آن مجموعه ی نمایشی به خواجه ی کرمانی نیز پرداخته شود. از همین رو پیشنهاد کردم به جای عنوان بلند «طرح سریال ۹۰ قسمتی» بدی «مراجو و حافظ» عنوان کوتاه تری چون: «طرح خورشیدهای سه گانه» جایگزین شود که شد.

در نشست های نخستین بر ضرورت پژوهشی مستقل، دقیق، علمی، گسترده و همه جانبه برای این گونه، اذعان و تاکید کردم و آقای حسینی در همه ی موارد با من اظهار هم نظری می کردند. باتوجه به آن که تهیه ی چنین مجموعه ی نمایشی، چنانچه به شایستگی صورت گیرد و به خوبی انجام پذیرد، اقدامی بسیار ارزشمند خواهد بود، بالاخره مسئولیت پژوهش این امر را به شرط اختیار کامل در مرحله ی پژوهش - در بهمن ماه ۱۳۹۶ پذیرفتم.

سپس با بسیاری از متخصصان و صاحب نظران گفت و گو کردم تا طرح کلی (نقشه ی راه) را تدوین کنم. می توانستم از پژوهش های پیشین خردم استفاده و متنی تازه را بازتولید کنم؛ برای نمونه می شد متن کتاب «در چاه صبح» (بازشناسی زندگی و سخن سعدی) و کتاب «چشمه ی خورشید» (بازشناسی زندگی و سخن حافظ) را که پیش از این نوشته بودم و منتشر شده است، و اتفاقاً ترجمه ی هر دو کتاب هم چاپ شده است، با گسترش برخی فصل ها و تغییراتی در فصل های دیگر آماده کرد و برای نگارش فیلم نامه تحویل داد؛ اما این کار را نکردم. به نظرم رسید شایسته تر آن است که کاری متفاوت صورت پذیرد تا دستاورد این پژوهش به سرنوشت پژوهش هایی که برای سریال ها و فیلم های دیگر انجام گرفته، دچار نشود که به گونه ی «یک بار مصرف»، تنها برای همان مقصود خاص،

قابل بهره‌برداری است. از همین رو تصمیم گرفتم با بهره‌گیری از توان همکاران دیگر و با سفارش تألیف به آن‌ها زمینه‌ی تولید آثاری مستقل و تازه را فراهم آورم؛ تا این آثار هم متن‌هایی مناسب برای تدوین فیلم‌نامه و ساخت این سریال باشند و هم مرجعی جامع برای هرگونه تحقیق و بهره‌برداری دیگر که به این موضوعات درآینده مربوط می‌شوند. در این صورت حتی اگر تهیه‌کنندگان و سازندگان فیلم به هر دلیل از تصمیم خود بازگردند و ساخت این سریال و فیلم به نتیجه نرسد، مجموعه‌ای از کتاب‌های ارزشمند تولید و به مردم فرهنگ و کشور پیش کش می‌شد.

دری‌کمک به فیلم‌نامه‌نویس، کارگردان و سازندگان مجموعه‌ی نمایشی یادشده، بویگانه باید اطلاعات مورد نیاز آن‌ها از جمله موارد زیر، براساس منابع معتبر (تألیف و گردآوری، بازخوانی و تدوین می‌شد):

■ بررسی تحولات سیاسی و اجتماعی در سده‌های هفتم و هشتم (دوران زکی، مدی، خواجو و حافظ) و بازنمایی تصویری نزدیک به واقعیت از جامعه، این دو قرن با شناسایی و معرفی طبقات مختلف جامعه و چگونگی ارتباط آن‌ها با یکدیگر؛ تا از این راه، چگونگی ارتباط شاعران سه‌گانه با طبقات و گروه‌های مختلف جامعه، به‌ویژه دستگاه‌ها و خاندان‌های حکومتی روشن‌تر شود.

■ بازشناسی سیر زندگی هر کدام از این سه، خنور نامی با دوره‌بندی آن و معرفی شخصیت‌های ادبی، علمی، دینی، فلسفی، عرفانی و... که با این شاعران هم‌دوره بوده‌اند.

■ بررسی جغرافیای تاریخی شهرهای شیراز و کرمان در سده‌های هفتم و هشتم (بازارها، محله‌ها، مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها، بازارگاه‌ها و...) و عناصر گوناگون فرهنگ مردم شیراز و کرمان در سده‌ی هفتم و هشتم (شناسایی انواع آیین‌ها، باورها، پوشش‌ها، داروها، غذاها، ظروف، ابزار جنگی، لوازم و شیوه‌آرایش و...).

برپایه‌ی آنچه گفته شد بر آن شدم تا یک مجموعه کتاب را طراحی کنم و به یادگار بگذارم، حتی اگر سفارش دهندگان با چنین اقدامی موافق نباشند، پس از

گفت‌وگوهای تخصصی با برخی از دوستان همدل، موضوعات اصلی پژوهش تعیین گردید و سفارش تألیف داده شد که حاصل آن (به ترتیب الفبا)، آثار زیر است:

۱. تاریخ اجتماعی شیراز در سده‌های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر

هادی پیروزان، دانش‌آموخته‌ی تاریخ دانشگاه شیراز).

۲. تاریخ تحولات سیاسی اجتماعی کرمان در عصر خواجه. (مؤلف:

دکتر حمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید

باقر کرمان).

۳. شیر شمشیر؛ شیراز کانون مهم سیاسی و نظامی در سده‌های

هفتم و هشتم هجری (مؤلف: دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، استاد گروه

تاریخ دانشگاه میراث).

۴. جغرافیای تاریخی شهر کرمان در دوران میانه: عصر خواجه.

(مؤلف: دکتر جمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه

شهید باهنر کرمان).

۵. جغرافیای تاریخی شیراز در سده‌های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر

مصطفی ندیم، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شیراز).

۶. زندگی حافظ شیرازی؛ برپایه‌ی آثار و نشانه‌های تاریخی دیوان.

(مؤلف: آقای منصور پایمرد، حافظ پژوه و مدرس کلاس‌های مرکز

حافظ شناسی).

۷. زندگی خواجه کرمانی (مؤلفان: آقای دکتر محمدصادق بصیری،

استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه باهنر کرمان و خانم دکتر

نازنین غفاری).

۸. زندگی سعدی شیرازی. (مؤلف: دکتر جواد بشری، عضو هیأت

علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران).

۹. فرهنگ عامه در آثار خواجه‌ی کرمانی. (مؤلف: دکتر محمد رضا صرفی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید باهنر کرمان).

۱۰. فرهنگ مردم شیراز در دوره‌ی سعدی و حافظ. (مؤلفان: دکتر فرزانه معینی، دکتر مدینه کرمی و دکتر انسیه هاشمی، دانش‌آموختگان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز و دکتر ابراهیم اکبری، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت).

۱۱. سبب شکسته؛ شناخت‌نامه‌ی مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری. (مؤلف: دکتر مهدی فامرزی، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی - سوج).

جز موارد یادشده، «نمایه‌ی ادب مناسی و مأخذ پژوهی سده‌ی هفتم و هشتم» و «اعلام تاریخی و جغرافیایی کالیات سده‌ی ...» نیز از موضوعات پژوهشی بود که به دلایلی به مرحله‌ی نهایی نرسید. در راحل طراحی موضوعات و نگارش آن، ارتباط من با سفارش دهندگان اولیه، بارها چار و ساز و وقفه‌های طولانی می‌شد، شرح این هجران و این خون جگر / این زمان بگذشت و رفت. اگر از همین روبرنامه‌ها را در مرکز حافظ‌شناسی پی‌گیری کردیم و قراردادهای تألیف با مؤلفان محترم را در برگیره‌های رسمی با سرپرست آن مرکز تنظیم کردیم تا تعهد آن‌ها را اخذ می‌نمودیم، باز هم به خوشبختانه به همه‌ی تعهداتم در برابر این بزرگواران (معمولاً زودتر از موعد مقرر) عمل کردم.

در مدت پژوهش، مؤلفان محترم برای همگامی با دیگر پژوهشگران گروه، نتایج پژوهش‌های خود را مرحله‌به‌مرحله گزارش می‌کردند و برای هماهنگی و هدایت مسیر تحقیقات نشست‌های گوناگون برگزار می‌شد؛ همچنین برای سرعت بخشیدن و سامان دادن به بخشی از کار، به‌ویژه در پژوهش مربوط به فرهنگ مردم شیراز در سده‌ی هفتم و هشتم و آثار سعدی و حافظ، برنامه‌نویسی

و تولید یک نرم افزار به آقای دکتر احسان رئیسی (عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان) سفارش داده شد. این نرم افزار نیز پس از چندین جلسه گفت و گو تهیه شد و گروه پژوهشی فرهنگ مردم شیراز کار خود را در قالب همین نرم افزار به دست دادند.

در میانه های کار بود که متوجه شدم طرح ساخت سریال، از پیشنهاد های آقای سید تقی سهرابی، مدیر صدا و سیما، مرکز فارس به بنیاد یاد شده بوده است؛ بهمین رو د، پیوند با چگونگی این طرح و آینده ی آن چندین نشست گفت و گو نیز با ایشان برگزار شد.

پس از پایان متن تحقیقات، گزارش همه ی پژوهش ها که در قالب کتاب تهیه شده بود، رسماً و برای تکمیل کار و ارزیابی به داوران متخصص سپرده شد؛ سپس مؤلفان محترم متن را بر پایه ی پیشنهادهای اصلاحی داوران بازخوانی و اصلاح کردند. کتاب های ویرایش و هم سان سازی به گروه ویراستاری گنجینه (زیر نظر خانم الهام خواست خانی) سپرده شد تا برای انتشار آماده شود. گروه ویراستاری بر پایه ی شیوه نامه، کتاب ها را ویرایش کردند؛ اما در مواردی اندک نیز به خواست مؤلفان که هم سان با شیوه نامه نباشد، گردانیدند.

امروز که این پژوهش ارزنده سامان یافته و به نهی دشواری ها و فراز و فرودهایش، که بهتر است بدان نپردازم؛ به پایان رسیده است، بسیار خوشبخت و خرسندم که با تلاشی دوساله مجموعه ای از آثار ارزشمند، هم چون دانشنامه ای کاربردی، فراهم آمده و در اختیار خوانندگان و خواهندگان قرار گرفته است. این مجموعه ی ارزشمند که اکنون با نام «دوسده سخنوری» انتشار می یابد، برگ زرین دیگری ست که بر کارنامه ی فرهنگی و علمی مردم شیراز و کرمان افزوده می شود.

در پایان از آقای مهدی حسینی که پیشنهاد نخستین را دادند و از آقای مجید شمس الدین، مدیر محترم نشر خاموش، که در مراحل فرجامین (مرحله ی ویراستاری) از این مجموعه با خبر شدند و با اشتیاق به انتشار آن همت گماشتند، سپاس گزارم و خود را وام دار همه ی بزرگوارانی می دانم که از آغاز تا انجام این کار،

به شیوه‌های گوناگون همکاری و دستگیری کرده‌اند. اگر یادکرد نام همه‌ی آن‌ها ممکن نباشد، از یادکرد سپاس‌انگیز نام این عزیزان که در جایگاه‌های مختلف (مؤلف، داور، مشاور، ویراستار، صفحه‌آرا و...) همراهی کرده‌اند، ناگزیریم؛

خانم‌ها: سحرپور مهدی‌زاده، دکتر صدیقه جابری، مهناز جوکاری، دکتر فهیمه حیدری، الهام خواست‌خدایی، صبا دباغ‌منش، دکتر منیژه عبداللهی، دکتر نازنین غفاری، دکتر مدینه کرمی، دکتر فرح‌نیا زکار، دکتر انسیه هاشمی و به‌ویژه دکتر فرزانه عینی که با همدلی همیشگی و همراهی ستودنی خود، هماهنگ‌کننده و سازمان‌دهنده‌ی بسیاری از امور بودند.

و آقایان: دکتر ابراهیم اکبری، دکتر نصرالله امامی، دکتر حسن باستانی راد، دکتر جواد نری، دکتر محمدصادق بصیری، منصور پایمرد، دکتر هادی پیروزان، دکتر محمد جعفری، دکتر مجتبی خلیفه، دکتر اصغر دادبه، دکتر حسن ذوالفقاری، دکتر احسان ربیعی، دکتر جمشید روستا، ایرج زبردست، سید تقی سهرابی، دکتر محمد رضا صرifi، دکتر مهدی فاموری، دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، علی قادری، دکتر محمد حسین کرمی، دکتر کریم کمالی سروستانی، مهندس حسن محبوب فریمانی، دکتر محمود دبیری، سید محمد حسن نبوی‌زاده، دکتر اکبر نحوی، دکتر مصطفی ندیم، محمد نری، مجید نیک‌پور و مسعود هوشیار.

کاوش حسن‌لی

تابستان ۱۳۸۱